

TEKNOLOJİDEKİ VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDAKİ GELİŞMELERİN ULUSLARARASI TERÖRİZME ETKİLERİ[□]

Murat Volkan Dülger^{□□}

GİRİŞ

Terörizm, tarihin çok eski dönemlerinden beri var olan, yoğunluğu ve kötü etkileri özellikle 1960'lı yıllarla birlikte giderek artan ve 1968 yılından itibaren uluslar arası terör eylemlerindeki artış nedeniyle 20. yüzyılda ve içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda üzerinde en çok durulan sosyal, siyasal ve hukuksal kavramlardan birisi olmuştur¹. Kökeni Latince titreme, ürperme anlamına gelen “terrere” sözcüğü olan terör, pek çok anlamda kullanılmakla beraber genel olarak politik terör anlamında kullanılmaktadır². Politik terör ise genel olarak bir ülkede bulunan rejimi yıkmaya ya da zor durumda bırakmaya yönelik şiddet içeren hareketler olarak tanımlanabilir³.

Bu kavram üzerinde siyaset, sosyoloji, ceza hukuku ve kriminoloji bilimleri açısından yapılan çalışmalar, terörizmin oluşmasına katkıda bulunan sosyo-ekonomik nedenleri gösterdiği kadar terörün toplumsal ortamda gelişmesine ve toplumsal etkilerinin yoğunlaşmasına katkıda bulunan nedenlerin varlığına da işaret etmektedir⁴.

Terörist eylemlerin genellikle iki farklı amaçla gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunlardan birisi terörist eylemin uygulandığı ülkede geçerli olan rejimin yıkma amacıdır, diğeri ise üzeri terör yöntemi kullanılarak hükümetin belli konularda uygulamakta olduğu politikaları değiştirmesini sağlamaktır. Terörizmin bu iki amacına ulaşılma istenirken teröristler tarafından iki farklı yöntem uygulanmaktadır. Bu yöntemlerin “doğrudan uygulama” ve “dolaylı uygulama” olarak kavramlaştırılması mümkündür. Terörün doğrudan uygulamasında ülkede bulunan rejime ve bu rejimin uygulayıcılarına/temsilcilerine karşı doğrudan bir terör eylemine girilirken, terörün dolaylı uygulamasına bomba koymak, cinayet işlemek suretiyle halk arasında panik ve güvensizlik oluşturularak hedeflenen amaç elde edilmeye çalışılmaktadır⁵.

[□] Bu çalışma ile ülkemizde terörizm ile ilgili ilk bilimsel çalışmayı ve doktora tezini hazırlayan sevgili ağabeyim Av. Dr. M. Şükrü Alpaslan'ı bir kez daha sevgiyle ve özlemle anıyorum.

^{□□} Avukat; İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı doktora öğrencisi.

¹ **M. Şükrü Alpaslan**, Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik, İstanbul, Teknik Yayınları, 1983, s.3.

² **Hamide Zafer**, Ceza Hukukunda Terörizm, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1999, s.9-12.

³ **Paul Wilkinson**, Political Terrorism, London, Macmillan, Press Ltd., 1974, s.9-11.

⁴ **Hamide Zafer**, Sosyolojik Boyutuyla Terörizm, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1999, 20 vd.

⁵ **Edward Hyams**, Terrorists and Terrorism, London, J M Dent&Sons Ltd., 1975, s.10.

Gerçekten terörizm açısından siyasi şiddet kullanımının toplumsal ortamda süreklilik kazanmasının ve etkinlik sağlamasının ancak kolaylık sağlayıcı bazı unsurların buna yardımcı olması ile mümkün olduğu görülmektedir. Bu yardımcı unsurların neler olabileceği düşünüldüğünde akla öncelikle çağdaş teknolojinin sağladığı olanaklar ve kolaylıklar, buna bağlı olarak da kitle iletişim araçlarının terörizme ve teröristlere istemeden de olsa sağlamış olduğu yeni iletişim, kaynak sağlama ve propaganda araçları gelmektedir.

Bu çalışmada da kısaca son elli yıllık dönemde baş döndürücü bir hızla gelişen teknolojinin ve kitle iletişim araçlarının terörizm üzerindeki etkilerine yönelik bazı belirlemelerde bulunulacak ve ortaya çıkan sorunlar için çözüm önerilerinde bulunulacaktır. Aslında bu konu bir doktora tezine konu teşkil edebilecek genişlikte olmasına rağmen, burada yerine getirilmeye çalışılan işlev bireylerde bu konuda bazı soru işaretlerinin oluşmasına katkıda bulunmaktır.

I. Teknolojideki Gelişmelerin Terörizm Üzerindeki Etkileri

20. yüzyılda insanlık, bilimin ve teknolojinin hemen her alanında büyük başarılar elde etmiş ve bunu günlük yaşamına uygulamıştır. İnsanların daha iyi şartlarda, daha rahat ve daha uzun yaşamasına yönelik olan bu bilimsel ilerlemeler ve teknolojik gelişmeler 20. yüzyıl başından itibaren artan bir hızla devam etmiş ve 21. yüzyılda da artarak devam etmektedir.

Teknoloji alanındaki bu gelişmelerin insan yaşantısına etkileri açısından ele alındığında özellikle elektronik araçların ve bilişim sistemlerinin hemen her alanda çok önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Ancak günümüz modern toplumunun günlük yaşamında etkisinin en yoğun hissedildiği alanlar ulaşım, haberleşme ve finans sektörleridir.

Teknolojideki ilerlemenin insan yaşantısını olumlu yönde etkileyen gelişmelerinin yanında, bazı olumsuz etkilerinin de bulunduğu görülmektedir. Gerçekten 20. yüzyıl içinde birisinde nükleer silahların da kullanıldığı iki dünya savaşının, birçok bölgesel savaşın ve çok sayıda yerel çatışmaların yer alması silah teknolojisinde de büyük gelişmelere yol açmıştır. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin başı çektiği ülkeler tarafından Irak'a karşı girişilen iki çöl harekâtında silahların teknolojik evrimi ve teknolojinin kötüye kullanımı son derece açık bir biçimde hem de teknolojinin nimetlerinden faydalanan medya tarafından canlı yayınla tüm dünyaya gösterilmiştir.

Söz konusu bu gelişmeler hassas siyasi dengelere dayalı dünya konjonktürü açısından halen devam etmektedir. Özellikle bilimin ve teknolojinin geldiği önemli bir aşama ve kötü kullanım örneği olan nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar nedeniyle ve bahanesiyle orta doğunun içine sürüklendiği kaos ortamı hem bu duruma çok güzel bir örnek oluşturmakta hem de yakın çevrede bulunan toplumlar olarak bizleri çok yakından ilgilendirmektedir.

Olumlu ya da olumsuz, bilimdeki ve bunun yansıması olan teknolojideki gelişmeler insanlığa birçok alanda yeni olanaklar ve kolaylıklar sağlamaktadır. Bu olanaklardan ve kolaylıklardan normal yaşantısını sürdüren insanlar kadar yasa dışı faaliyetler içinde olanlar, suç işleyenler ve toplum düzenine karşı çıkanlar da yararlanabilmekte ve toplum düzenine

aykırı ya da bu düzeni bozmaya yönelik eylemlerini bu olanak ve/veya kolaylıklardan yararlanarak devam ettirmektedirler⁶.

Bu konuda araştırmalar yapan bilim insanları da yukarıda anılan teknolojik gelişmelerin terör olgusunun 20. yüzyıldaki gelişimine önemli bir katkısının olduğuna işaret etmektedirler⁷. Bu yüzyılda özellikle saydam, kişi hak ve özgürlüklerine saygılı ve hukuk devleti ilkesiyle yönetilen demokrasilerin terör eylemlerinden daha çok etkilendiği belirtilirken⁸; gelişen teknolojinin, haberleşmenin ve çağdaş ulaşım araçlarının şiddete yönelen kişilere araç ve olanak sağladığı, onların da bu durumu kötüye kullanarak şiddet eylemlerini daha kolay gerçekleştirdikleri ifade edilmektedir⁹.

Bilimsel ilerlemenin sonuçlarının uygulamaya konulmasıyla elde edilenlere teknoloji denilmektedir. İşte bu teknolojik ilerlemeler de birden fazla alanda eş zamanlı ya da birbirini takip eden şekilde gerçekleşebilmektedir. Bu gelişmelerden terörizm olgusuna en çok etkide bulunanları ise ulaştırma araçları, silahlar, bireysel haberleşme araçları, kitle iletişim araçları ve bilişim sistemlerindeki gelişmeler olarak ifade edilebilir. Aşağıda kısaca ayrı başlıklar halinde bu kavramlar ele alınacak, kitle iletişim araçları ise gösterdikleri önem nedeniyle ayrı bir bölüm halinde incelenecektir.

1. Ulaştırma Araçlarındaki Teknolojik Gelişmelerin Terörizm Üzerindeki Etkileri

Ulaştırma araçlarında yaşanan teknolojik ilerlemelerin terörizmin gelişmesine iki yönden etkili olduğu görülmektedir. Öncelikle büyük hız kazanan ulaştırma araçları şehirler, ülkeler ve hatta kıtalar arasındaki mesafeyi kısaltmış, bu durum tüm insanlığa olduğu kadar teröristlere de geniş hareket kolaylığı sağlamış ve “uluslararası terörizm”¹⁰ olgusunun ortaya çıkmasına doğrudan etkili olmuştur¹¹. Bu kolaylıklardan yararlanan teröristler şiddet eylemlerini gerçekleştirdikleri ülke içinde kısa sürede büyük mesafeler kat edebildikleri gibi, bir ülkeden diğerine de geçmek suretiyle eylemlerini gerçekleştirerek terörizmin uluslararası nitelik kazanmasına neden olmuşlardır¹². Böylelikle terörist faaliyetlerde bulunan kişiler hızlı ve büyük mesafeleri kapsayan bir hareketlilik kazandıkları gibi çok kolay bir şekilde kaçma olanağı da kazanmışlardır. Günümüzde gerçekleşen terörist hareketlerin ve politik cinayetlerin arkasından genellikle uluslararası bağlantılar ve uluslar arası alanda faaliyet gösteren terör örgütlerinin çıkmasının önemli etkenlerinden birisi budur.

⁶ Murat Volkan Dülger, “Kitle İletişim Araçları ve Terörizm”, Çevrimiçi: http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/kitleiletisim_teror.htm, 02.04.2007.

⁷ Andrew J. Pierre, “The Politics of International Terrorism”, ORBIS, Vol.XIX, No.4, Winter 1976, s.1253; David Krieger, “What Happens If Terrorists, Revolutionaries and Nuclear Weapons”, The Annals Of The American Academy, Vol.430, March 1977, s.4 vd.; Walter Laqueur, Terrorism, London, Weidenfeld and Nicolson, 1977, s.82.

⁸ Lawrence Byford, “Terrorism and Democracy”, New Dimensions in Transnational Crime, Ed: Donald E. J. MacNamara/Philip John Stead, New York, The John Jay Press, 1982, s.66-71.

⁹ Ward Elcock, “Submission to the Special Committee of the Senate on Security and Intelligence”, June 24, 1998.

¹⁰ Bu kavramın tanımı hakkında uluslararası örgütlerce yapılmış tanımlar için bkz: Alia Yılmaz, Uluslararası Ceza Hukuku, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2001, s.222-228.

¹¹ Uluslararası terörizm kavramı hakkında ayrıntılı açıklama için bkz: Bogdan Zlataric, “History of International Terrorism and Its Legal Control”, International Terrorism and Political Crimes, Ed. M. Cherif Bassiouni, Springfield Illinois, Charles C. Thomas Publisher, 1975, s.474 – 484; M. Cherif Bassiouni, “Methodological Options for International Legal Control of Terrorism”, International Terrorism and Political Crimes, Springfield Illinois, Charles C. Thomas Publisher, 1975, s.484 – 492.

¹² Anne R. Sabetta, “Transnational Terror: Causes And Implications for Response”, Stanford Journal of International Studies, Vol.XII, Spring 1977, s.150; Sulhi Dönmezer, “Tedhişçilik Üzerine”, Devir, 11.12.1972, S.6, s.20.

Ulaştırma araçlarındaki gelişmelerden olumlu biçimde en fazla etkilenen araçlar olan uçaklar, çeşitli terör örgütlerince uçak kaçırma eylemlerine maruz kalarak terörizmden de en fazla etkilenen ulaşım araçları olmuşlardır¹³. Hava korsanlığı (aircraft hijacking) olarak adlandırılan uçak kaçırma eylemlerinin çeşitli nedenleri olabilmektedir; bunlara örnek olarak kişinin bulunduğu ülkedeki yargılamadan kaçmaya çalışması, askerlik görevinden kaçması, toplumsal baskıdan kaçış, politik karşı çıkışlar gösterilebilir. Ancak özellikle 1968 yılından itibaren hava korsanlığı silahlı kişiler tarafından politik nedenlerle gerçekleştirilmeye başlanmıştır¹⁴.

Hava korsanlığının artması ve ciddi bir sorun olması üzerine uçak kaçırma eylemleriyle ilgili uluslararası düzlemde çeşitli düzenlemeler yapılmış ve bu eylemler tüm ülkeler açısından suç haline getirilmesine ve hava korsanlarının nerede yakalanırlarsa yakalansınlar yargılanması sağlanmaya çalışılmıştır¹⁵. Böylelikle bu suçlar cezasız bırakılmayarak uluslararası toplumun bu konudaki istemi karşılanmaya çalışılmış ve bu eylemler yalnızca kaçırılan uçağın tabiiyetinde olduğu ya da uçağın kaçırıldığı ülkenin sorunu olmaktan çıkarılmıştır, dolayısıyla uluslararası yargılama ve adalet de sağlanmaya çalışılmıştır¹⁶. Bu düzenlemelere örnek olarak “Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Bazı Eylemlere İlişkin Sözleşme (1963 Tokyo Sözleşmesi)”¹⁷, Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşme (1970 La Haye Sözleşmesi)¹⁸, Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme (1971 Montreal Sözleşmesi)¹⁹ gösterilebilir²⁰.

Ayrıca 11 Eylül 2001 tarihinde New York’da Dünya Ticaret Merkezinin ikiz kulelerine yapılan terörist saldırıda, teknolojinin diğer gelişmelerinin yanında, teknoloji ürünü yolcu uçaklarının adeta bir bomba gibi kullanılarak ulaşım araçlarının terörist faaliyetlerde kötü amaçlı kullanımının en uç örneği de sergilenmiştir. Bu durum uluslararası terörizmde yeni bir boyut olarak algılanmış ve bazı hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayan önlemlerin dahi alınmasına yol açmıştır.

2. Silah Teknolojisindeki Gelişmelerin Terörizm Üzerindeki Etkileri

Silah ve patlayıcı maddelerin yapımı ve kullanımında da 20. yüzyılda çok büyük bir gelişme sağlanmıştır. Buna koşut olarak daha 1890 yılında bir İngiliz polis uzmanı gelişen silah ve patlayıcıların etkisi ile şiddete yönelen kişilerin ve örgütlerin toplum içinde ciddi bir sorun oluşturacağını belirten bir öngöründe bulunmuştur²¹.

¹³ Michael C. McClintoc, “Skyjacking: Its Domestic, Civil and Criminal Ramifications”, Journal of Air Law and Commerce, Vol.39, 1973, s.34.

¹⁴ Alona E. Evans, “Aircraft Hijacking: What Is Being Done”, International Terrorism and Political Crimes, Ed. M. Cherif Bassiouni, Springfield Illinois, Charles C. Thomas Publisher, 1975, s.223,224.

¹⁵ Andrew Lee, “International Suppression Of Hijacking”, International Terrorism and Political Crimes, Ed. M. Cherif Bassiouni, Springfield Illinois, Charles C. Thomas Publisher, 1975, s.249,250.

¹⁶ Ronald D. Crelinsten/Danielle Laberge–Altmajd/Denis Szabo, Terrorism and Criminal Justice, Massachusetts, Lexington Books, 1979, s.39.

¹⁷ Bu sözleşme 17.04.1975 tarih ve 1889 sayılı yasa ile kabul edilmiş ve 08.12.1975 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

¹⁸ Bu sözleşme 30.11.1972 tarih ve 1634 sayılı yasa ile kabul edilmiş ve 31.03.1973 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

¹⁹ Bu sözleşme 17.04.1975 tarih ve 1888 sayılı yasa ile kabul edilmiş ve 29.11.1975 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

²⁰ Bu sözleşmelerin özgün metinleri için bkz: M. Cherif Bassiouni, International Terrorism and Political Crimes, Springfield Illinois, Charles C. Thomas Publisher, 1975, s.257 - 281; Türkçe çevirileri için bkz: Feridun Yenisey, Milletlerarası Ceza Hukuku Ceza Yargılamasının Milletlerarası Değeri ve Mevzuatı, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1988, s.387-407.

²¹ Laqueur, a.g.e., s.64.

Diğer etkenlerin yanı sıra teknolojik gelişme ile birlikte silah yapımının makineleşmesi ve bunun sonucu hem küçülmesi, hem bulunabilir olması hem de ucuzlamasıyla özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ve Batı Avrupa ülkelerinde üretimin artması ve buradan tüm dünya piyasalarına dağıtılmasıyla silah daha kolay elde edilebilir hale gelmiştir. Bunun sonucunda da teröristler ya çok gelişmiş, etkili ve üstün özellikli son model silahları elde etmişler ya da basit ama çok miktarda silah ve mühimmata sahip olmuşlardır²². Dünyada ABD'de kadar, silah üretimine ve ateşli silaha sahip olmaya ilişkin sıkı düzenlemelerin bulunmadığı ve silah üretim endüstrisinin çok gelişmiş olduğu bir başka ülke bulunmamaktadır²³. Dolayısıyla ABD'li üreticiler, bu ülke vatandaşları ve hatta ülkeye gelen yabancılar dahi 11 Eylül öncesi dönemde rahatlıkla silah ticareti yapabilmekteydiler. Ancak New York'da bulunan dünya ticaret merkezine yapılan terörist saldırılardan sonra ABD'de çıkarılan "Patriot Act" gibi yeni yasalarla en azından bireylerin yaptığı silah ticareti ve sevkıyatı kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. İşte bu ve benzeri kolaylıklar teröristlerin kullandıkları silahlar açısından bir "teknolojik tırmanma" oluşturmuş ve terörist faaliyetlerin de artmasına etkili olmuştur²⁴.

Giderek gelişen silahların yarattığı tehlikeli ortamın dışında her iki dünya savaşı sırasında ve soğuk savaş döneminde geliştirilen kimyasal, biyolojik ve nükleer silahların teröristler eline geçmesi tehlikesi de her zaman bulunmaktadır. Bugün için en büyük tehlikelerden biri nükleer silahlardan birinin teröristlerin eline geçmesidir, bu durum pek çok korku filmine dahi konu olmuştur²⁵. Bu konudaki en ilginç ve korkutucu gelişmelerden birinin 20 Mart 1995 tarihinde Tokyo metro istasyonunda Aum Shīnrikyo adlı aşırı dinci bir örgütün sinir gazı kullandığı saldırı ile ortaya çıktığına işaret edilmiş ve bu eylemin sonucunda kitle imha silahlarının diğer örgütlerinin de eline geçebileceği ihtimalini gösterdiği ifade edilmiştir²⁶.

3. Bireysel Haberleşme Araçları Teknolojisindeki Gelişmelerin Terörizm Üzerindeki Etkileri

Boyut olarak küçülen ancak güçlerinden kaybetmeyen silah ve patlayıcıların dışında yine çok küçük olarak üretilen ve her an her yerle iletişim sağlayan uydu telefonları cep telefonları ve telsizler teröristlerin haberleşme olanaklarını arttırmıştır. Terörist bir eylem açısından haberleşmenin sağlanması hayati bir önem taşımaktadır, böylelikle eylemler planlanmakta, yapılan istihbarat sonucu elde edilen bilgiler paylaşılmakta, eylem zamanı ve yeri gruplara aktarılmakta ve hatta eş zamanlı eylemlerin yapılması sağlanmaktadır. Bireysel iletişimin bu kadar kolay hale gelmesinin bir diğer olumsuz yanı da uluslararası terörizm açısından çok gerekli olan iletişimin çok kolay ve ucuza sağlanmasıdır. Böylelikle dağların arasındaki gizli sığınığında bulunan bir yasa dışı örgüt lideri çok uzaklarda bulunan militanlarına gerekli bilgi ve emirleri verebilmekte hatta terörist faaliyetleri doğrudan yönetebilmektedir.

²² Peter Calvert, A Study Of Revulation, Oxford, 1970, s.22.

²³ Lyman H. Shaffer, "Illegal Arms Traffic", New Dimensions in Transnational Crime, Ed: Donald E. J. MacNamara/Philip John Stead, New York, The John Jay Press, 1982, s.103.

²⁴ Peter Janke, "The Response to Terrorism", Royal United Services Institute for Defence Studies Ten Years of Terrosim, New York, 1979, s.23.

²⁵ Krieger, a.g.y., s.45,51; Elcock, a.g.y., s.4.

²⁶ Elcock, a.g.y., s.4.

Ayrıca bireysel haberleşme araçlarının ve buna bağlı geliştirilen donanımların yardımı ile güvenlik kuvvetlerinin telsiz haberleşmelerine girilebilmekte ve onların hareket zaman ve yöntemleri de öğrenilebilmektedir. Bu bireysel haberleşme olanakları teröristlerin yakalanmasını ve hızla yargı önüne çıkartılmasını büyük ölçüde zorlaştırmakta, bundan cesaret alan bireylerin şiddete yönelmesi ve yönlendirilmesi kolaylaşmaktadır.

4. Bilişim Sistemlerindeki Gelişmelerin Terörizm Üzerindeki Etkileri

Bilişim sistemleri ve veri iletim ağları, son yirmi yıl içerisinde giderek artan bir yoğunlukla insan yaşamına girerek, gelişmiş toplumların bilgi üretimi ve iletimi açısından yaşamsal damarını oluşturmuştur. Günümüzde bilgiye sahip olmanın en büyük güç olduğu düşünüldüğünde bunların önemi daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Tüm yeni teknolojik buluşlarda olduğu gibi, bilişim sistemlerinin ve veri iletim ağlarının yaygınlaşmasıyla beraber kötüye kullanımların ortaya çıkması ve giderek artması da kaçınılmaz bir olgu olarak ortaya çıkmıştır²⁷. Böylelikle “bilişim suçları” olarak adlandırılan yeni suç tipleri ortaya çıktığı gibi terörist faaliyetler gibi eskiden beri var olan suç tiplerinin de bu yeni teknoloji yoğun bir biçimde kullanılarak işlenmesiyle karşı karşıya kalınmıştır.

Bilişim alanında son yıllarda yaşanan söz konusu büyük gelişmeyle birlikte, bilişim teknolojisinin küreselleşmesi ve geniş kitlelerin kullanımına sunulması ile ortaya çıkan ve sanal (siber) terörizm denilen yeni bir suç türü ile karşılaşmıştır. Birbirine bağlı ağlardan oluşan internet üzerinden bilişim sistemlerine örneğin etkili bir bilişim virüsü ile yapılacak saldırıyla toplumun normal hayat akışını bozmak ve devletin savunma sistemlerine zarar vermek çok kolaylaşmıştır²⁸.

Bilişim devriminden önceki iletişim devrimi sırasında, iletişim teknolojisi alanındaki gelişmeler grup ya da kişilerin sahip oldukları gücü merkezileştirmişken, bugün yaşanan bilişim çağında merkezi kontrol olanaksız hale gelmiştir. Bu bireyin ve toplumun demokratikleşmesi ve özgürleşmesi adına gayet olumlu bir gelişme olmakla beraber, sınırsız özgürlük ve her isteyen her istediği bilgiye ulaşabilmesi özgürlüğü, kötü niyetli bazı kişilerin bireye ve topluma zarar verebilecek bilgilere ulaşabilmesini de sağlamaktadır²⁹. Örneğin nükleer enerji tesisleri, savunma sanayi, ulaşım, sağlık, su, ısınma, elektrik gibi kamu hizmetlerinin verildiği tesislerin bilişim sistemlerine, iyi niyetli olduğu kadar kötü amaçlar için de erişilebilmesi mümkündür. Buna “şiddetin demokratizasyonu” denilmektedir³⁰.

Sanal terörizm, belirli bir siyasi ve sosyal amaca ulaşabilmek için bilişim sistemleri kullanılarak bireylere, mallara ve toplumsal yaşayış düzenine zarar verilerek, toplumu ve yöneticileri yıldırma, baskı altında tutma çalışmaları olarak tanımlanmaktadır³¹.

Terörist örgütlerin sanal terörizmle gerçekleştirebilecekleri ve toplum üzerinde çok büyük zararlara neden olabilecek ve acil önlem alınması gereken eylemlerine örnek olarak; istenilen kentin bütün trafik ışıklarının durdurulması, telefonları hatlarının felç edilmesi,

²⁷ Murat Volkan Dülger, Bilişim Suçları, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004, s.9.

²⁸ Nilüfer Narlı, “Yeni Küresel Tehditler ve Yeni Paradigma”, Polis Bilimleri Dergisi, C:4, S:1-2, Ocak-Haziran 2002, s.13.

²⁹ Dülger, Bilişim Suçları, s.323.

³⁰ Uğur Alacakaptan, “Terörün Değişen Yüzü ve Dünya - 1”, Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi Y.1, S.1, Ocak-Mart 2004, s.134,135.

³¹ Mehmet Özcan, “Siber Terörizm ve Ulusal Güvenlik”, İnternet ve Hukuk, Der: Yeşim M. Atamer, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, 2004, s.308,309.

elektriğin ve doğalgazın kapatılması, bilişim sistemlerinin işletim dışı bırakılması, ulaşım ve su sistemlerinin işleyişinin bozulması, bankacılık ve finans sektörünün çökertilmesi, acil yardım, polis, hastaneler ve itfaiyelerin çalışmasının engellenmesi verilmektedir³².

1990'lı yılların sonlarında yapılan ileriye yönelik tahminlerde, uluslar arası toplumun geleceği açısından duyulan en büyük endişenin bilişim sistemlerinde dolayısıyla da bilgi iletim ve haberleşme teknolojisindeki gelişmelerin terörizme yeni bir boyut kazandırabileceği yönünde olduğu, ayrıca çağdaş toplum düzeninin işleyişi için kamu sektörü ve özel sektörün bilişim sistemleriyle oluşturulmuş bilgi iletişimi ve haberleşme sistemlerinin karmaşık ve bütüncül yapısına zarar verme amacıyla harekete geçebilecek teröristler için çok elverişli bir ortam oluşturduğu belirtilmekteydi³³.

Gelişen teknoloji ve hemen tüm kamu faaliyetlerinin bilişim sistemi alt yapısına bağımlı hale geldiği günümüzde devletlerin fiziksel temas içeren çatışmalar yerine faillerinin bilinmez (anonim)³⁴ kalabileceği bilişim sistemleriyle oluşturulan alt yapılara yönelik saldırıları önleme ve bunlara nasıl karşı koyabileceklerini araştırmaya zaman ve kaynak ayırmaları gerekmektedir. Bu alandaki tehlikenin boyutlarına işaret eden bir örnekte "... bir enerji üretim santralının kumanda bilgisayarına bilgi ağı üzerinden gönderilebilecek bir komut belki de bir bavul dolusu patlayıcı kadar zarar verici olabilir ve bunu yapan kişinin tanınması ve yakalanması da çok zordur ... dünyanın herhangi bir yerinden kullanılabilecek bir bilgisayar ve basit bir telefon hattı ile sağlanan internet bağlantısının büyük hasarlar doğurması mümkündür..." denilmektedir³⁵.

Özellikle 11 Eylül 2001'de ABD'nin New York kentinde bulunan ve ikiz kuleler olarak anılan Dünya Ticaret Merkezi'ni yıkan terörist saldırılar için gerekli örgütlenme, destek ve eğitim için internetin çok geniş ve denetlenemeyen olanaklar sunduğu belirtilmektedir³⁶. Bu eylemden ve ABD'li yetkililerin bu eylemin hazırlanması için teröristlerin internet üzerinden iletişime geçtiklerini açıklamasından sonra birçok ülkede sanal terörizme karşı önlemler alınması yönünde çalışmalar başlatılmıştır³⁷. ABD açısından ise 11 Eylül'de yapılan saldırıların sonucunda yalnızca üç bine yakın insanın ölümüne neden olmakla kalmadığı, ayrıca maddi ceza hukuku alanında ve güvenlik kuruluşlarının çalışma yöntemlerinde köklü değişikliklere ve kriminal tedbirlerin arttırılmasına yol açtığı belirtilmektedir³⁸.

Terörist örgütlerin, iletişimlerinde gizliliği sağlamak, propagandalarını yapmak ve finansal kaynaklarını arttırabilmek amacıyla Internet'i kullandıkları bilinmektedir. İkiz kulelerin yıkılması ve çok sayıda masum insanın öldürülmesi eyleminin planlayıcısı Remzi Yusuf, Amerikan Hava Yolları'nın şifrelenmiş olan dosyalarını diz üstü bilgisayarını

³² **Fatih Yamaç/Semih Dokurer/MehmetÖzcan**, "Bilişim Suçları" (Çevrimiçi) <http://inet-tr.org/inetconf7/bildiriler/86.doc>, 11.04.2004; **Salıcı/Güneş**, a.g.y.

³³ **Michael Whine**, "Cyberspace – A New Medium for Communication Command and Control by Extremist", *Studies in Conflict and Terrorism*, Routledge, Vol.22, N.3, July 1999, s.231; **Elcock**, a.g.m., s.3.

³⁴ **Whine**, *Cyberspace*, s.234; yazar anonimlik konusunda "...sanal alan gizli haberleşme ve tanınmazlık sağlamaktadır, bu son yıllarda terörist eylemler de gözlenen bir eğilimdir..." demektedir.

³⁵ **James Ellis/David Fisher/Thomas Longstaff/Linda Pesante/Richard Pethia**, Report to the President's Commision on Critical Infrastructure Protection, Pittsburgh, January 1997, s.3.

³⁶ **Tuğrul Tanyol**, "Anarşizm ve İnternet", *Cogito-İnternet: Üçüncü Devrim*, Yapı Kredi Yayınları, S.30, Kış 2002, s.207.

³⁷ **Jonn F. Murphy**, "Computer Network Attacks by Terrorists: Some Legal Dimensions" SSRNEL, (Çevrimiçi) http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=208671, 02.05.2004.

³⁸ **Stephen F. Thaman**, "ABD'de 11 Eylül Açısından Önleyici ve Baskılayıcı Tedbirler", *Hukuki Perspektifler Dergisi*, S.5, Aralık 2005, s.110-115.

kullanarak yok etmeyi planladığını itiraf etmiştir. Ayrıca bilişim sistemlerini kendi çıkarları doğrultusunda kullanan terörist örgütler fonlarını internet üzerinden kullanabilmektedirler³⁹. Nitekim terör ya da mafya tipi örgütlenmelerin ayakta kalabilmesi ve eylemlerini devam ettirebilmeleri için finansmana ihtiyaçları vardır, işte sanal bankacılık yoluyla yapılan işlemlerle bu finansman sağlanmakta, hatta bu suç örgütlerinin elde etmiş paralar aynı yöntemler kullanılarak aklanmakta ve yasal hale getirilmektedir⁴⁰.

Yukarıda aktarılan bu endişelerden hareket eden bazı devletler 1996 yılında Paris'te terörizm konulu Dışişleri Bakanları Konferansı'nda, teröristlerin elektronik veya kablolu haberleşme sistemlerini ya da network (veri ağı) sistemlerini ve sanal alanı kullanarak gerçekleştirecekleri saldırılarda işleyecekleri suçlarla etkin bir biçimde mücadele edilebilmesi amacıyla devletler arasında işbirliği yapılmasını kararlaştırmışlardır⁴¹.

1997 Nisan ayında ise Europol (Avrupa Polis Teşkilatı), Avrupa devletleri polis teşkilatlarına özellikle internette yasadışı bilgi içeren alanların incelemeye alınmasını, bu alanda bilgi değişiminde bulunulmasını, ülke iç hukuklarının birbirleriyle uyumlu hale getirilmesini, bu konuda araştırma yapılmasını ve gerektiğinde mutlaka işbirliği yapılmasını tavsiye eden bir bildirimde bulunmuştur⁴².

İnternette özellikle şiddet kullanımına eğilimli kişileri etkileyecek, olası terör eylemcilerine ışık tutacak ve yol gösterecek bilgilere de ulaşılması mümkün olmaktadır. Yapılan bir araştırmada, internette terörist saldırılarda kullanılabilecek taktiklerin, haritaların, fotoğrafların ve gizli haberleşme kodlarının yer aldığı, bunun ötesinde bomba ve diğer patlayıcı maddelerin nasıl yapılacağını ve kullanılacağını gösteren talimat ve formüllerin bulunulabildiği ortaya çıkarılmıştır⁴³. Nitekim 11 Eylül saldırılarının öncesindeki hazırlık çalışmalarında teröristlerin birbirleriyle internet aracılığıyla haberleştikleri, hatta kişisel bilgisayarlarında bulunan uçuş simülörleriyle çalıştıkları ve bomba gibi kullandıkları uçakları yönetmekte bunun yardımını gördükleri belirtilmektedir.

İnternet aracılığıyla gerçekleşen suçlara ve buna bağlı olarak terörist örgütlerin internet aracılığıyla suç işlemesine karşı alınan önlemler açısından geline en son aşamayı şimdilik Avrupa Siber Suç Sözleşmesi oluşturmaktadır. Bu sözleşme 23 Kasım 2001'de Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de imzaya açılmış ve bugüne kadar otuz sekizi Avrupa konseyi üyesi ve beşi üye olmayan ülkelerden olmak üzere (ABD, Japonya, Güney Afrika, Kanada ve Karadağ) toplam kırk üç ülke tarafından imzalanmıştır⁴⁴. Söz konusu metnin imzalanması ile internet ve diğer bilgisayar ağları aracılığı ile işlenen suçlara yönelik ilk uluslararası sözleşme ortaya çıkmıştır. Bu sözleşmenin bir diğer önemli yanı ise Avrupa Konseyi'ne üye olmamalarına rağmen -üçü bilişim alanında çok gelişmiş- beş ülkenin bu sözleşmeye imza koymaları ve kendi hukuk sistemleri açısından da geçerli olacağı yönünde irade beyanında bulunmalarıdır. Böylelikle sözleşmenin amacı olan bilişim suçlarıyla

³⁹ **Berfu Salıcı/İsmail Güneş**, "İnternette Güvenlik ve Denetim: Masumiyet Yitiriliyor Mu?" (Çevrimiçi) http://www.bilgiyoneti.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=243, 14.04.2004.

⁴⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: **Olgun Değirmenci**, Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama Suçu, Ankara, Turhan Kitabevi, 2007, s.125 vd.

⁴¹ **Whine**, Cyberspace., s.232.

⁴² **Michael Whine**, "Communication on Criminal Use of the Internet, European Comission/Europol Report", April 9, 1997, s.3.

⁴³ **Michael Whine**, "Cyber-Terrorism, Foreign Report", London, September 25, 1997; anılan raporda bomba ve diğer patlayıcı maddelerin nasıl yapılacağı ve kullanılacağını gösteren web sitesinin Hamas örgütünün Avrupa merkezinin bulunduğu İngiltere'de hazırlandığı belirtilmektedir.

⁴⁴ Sözleşmenin imzalamaya ve onaylama tarih ve listesi için bkz: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=185&CM=8&DF=4/3/2007&CL=ENG>, 03.04.2007.

mücadele açısından uluslararası işbirliğinin de gerçekleştirilmesi açısından önemli adım atılmış olmaktadır⁴⁵.

Avrupa Siber Suç Sözleşmesi'nin amacı bu sözleşmeyi hazırlayanlar tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

“Bu sözleşme bilişim sistemlerinin ağlarının ve verilerinin gizliliğine, bütünlüğüne ve kullanılabilirliğine yönelik zarar verici eylemleri önlemenin yanı sıra, bu sistem, ağ ve verilerin kötüye kullanılmasını da önlemek üzere, sözleşmede belirtildiği üzere, bu eylemlerin suç olarak tanımlanmasını sağlamak ve bu suçlara karşı etkin bir şekilde mücadele edebilmek için gerekli yetkileri benimsemek suretiyle, bu eylemlerin gerek ulusal gerekse uluslararası düzlemde ortaya çıkartılması, soruşturulması ve kovuşturulmasını kolaylaştırmak ve hızlı ve güvenilir bir uluslararası işbirliğinin gerçekleştirilmesi amacıyla düzenlemeler öngörmektedir.”⁴⁶

Görüldüğü üzere, Avrupa Siber Suç Sözleşmesinin amacına ulaşması halinde bilişim sistem ve ağlarını kullanarak terörist faaliyetlerde bulunanların nerde olursa olsun soruşturulması, yargılanması ve cezalandırılması mümkün olacaktır.

II. Kitle İletişim Araçlarındaki Gelişmelerin Terörizm Üzerindeki Etkileri

1. Genel Olarak Kitle İletişim Araçları ile Terörizmin İlişkisi

Kavram olarak “kitle haberleşmesi” ya da “kitle iletişimi” kitle iletişim araçları olarak tanımlanan radyo, televizyon, sinema filmleri, videobantları ve internet ile yapılan her türlü yayını kapsamaktadır. Söz konusu bu araçların ortak özelliği, bunların haberleri, düşünceleri, duyguları yazı, resim, görüntü ve/veya ses olarak çoğaltmak suretiyle anonim nitelikteki kitlelere ulaştırmasıdır. Bunların bir diğer önemli özelliği de toplumu aydınlatma, eğitme ve eğlendirme işlevlerinin bulunmasıdır⁴⁷. Kitle iletişimi de kişilerarası iletişim gibi haberleşmeye dayanan bir eylemdir ancak, kişisel iletişimde bu eylem bireysel bazda kalırken, kitle iletişiminde bu eylem kamusal bir özellik kazanmaktadır. Dolayısıyla kitle iletişimini, kişisel iletişimden ayıran en önemli fark birincisinin kamusal nitelikte olması ve çok geniş halk kitlelerine ulaşmasıdır⁴⁸.

Terörizmin amaçlarından birinin de “kamuoyunun dikkatini çekmek” olduğu bugün için yaygın olarak kabul edilen bir görüştür. Bu dikkati çekme de en kolay biçimde kitle iletişim araçlarının kullanılmasıyla gerçekleşmektedir. Hatta öğretilde en yaygın kullanılan terörist eylem biçimi olan “bombalama”; “basın olayı” (media events) olarak nitelendirilmektedir⁴⁹; çünkü bu tür olaylar anında canlı tv haberlerine konu olmakta, gazetelerin ilk sayfalarında birinci sayfadan verilmekte, âdeta eylemin gerçekleştirildiği ülkenin bir numaralı gündemini oluşturmaktadır.

⁴⁵ Dülger, Bilişim Suçları, s.105.

⁴⁶ Dülger, Bilişim Suçları, s.105,106.

⁴⁷ Kayıhan İçel/Yener Ünver, Kitle Haberleşme Hukuku, 6. Bası, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2005, s.9-11.

⁴⁸ Sevil Yıldız, Suçta Araç Olarak İnternetin Teknik ve Hukuki Yönden İncelenmesi, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2007, s.8,9.

⁴⁹ M. Şükrü Alpaslan, “21. Yüzyılda Da Terör Gündemde Olacak”, Güncel Hukuk, S.1, Ocak 2004, s.13.

Gerçekten teknolojik gelişmeler kitle haberleşme araçlarının “...sosyal hayata ve insanların tavır ve hareketlerine en fazla etkili...”⁵⁰ olma niteliğini kazandırmış, toplum üzerinde bu derecede etkili araçlardan “...psikolojik baskı sayesinde halk üzerinde etkili olmak...” amacını güden teröristler de yararlanmışlardır. Bazı yazarlar tarafından bu yararlanma “parazit ilişkisi” olarak nitelendirilmektedir⁵¹.

Bireylerin şiddet olaylarından korkması ve etkilenmesi ancak şiddet olaylarının en ince ayrıntılarına kadar görülmesi, okunması ve öğrenilmesi ile mümkündür. İşte bu nedenle teröristlerin amaçlarına ulaşmak için en gerekli hususlardan biri tek tek bireyler ve toplumun genelinde psikolojik etki ve korku yaratacak eylemlerin kamuoyunda duyurulması, bunun için de kamuoyunda duyurulması olası eylemlerin gerçekleştirilmesidir. Buna en iyi örnekler ABD’ye yönelik 11 Eylül saldırıları ve ülkemizde HSBC Bank’ın genel müdürlük binasına, İngiltere Krallığı’nın İstanbul Başkonsolosluğu’na ve Şişli’de bulunan bir sinagoga 23 Kasım 2003 tarihinde yapılan eş zamanlı terörist saldırılar gösterilebilir. Bu olayların şiddeti ve verdiği zarar o kadar büyüktür ki bunlar hem eylemlerin gerçekleştiği ülkelerin hem de uluslararası medyanın gündemine oturmuş ve gündemi uzun süre işgal etmiştir.

Terör eylemlerine ve teröristlere bilinçli destek vererek onların düşünce ve isteklerini yaymaya çalışan organların dışında, “kamuoyunu aydınlatma ilkesi” içinde hareket ederken terör eylemlerini tüm ayrıntıları ile ve en geniş biçimde veren kitle iletişim araçları, teröristler tarafından toplumda oluşması arzu edilen korkunun yaygınlaşmasına istemeden de olsa aracılık etmektedirler. Korku ve endişenin yaygınlaşması dışında, bazı yazarlar basın organlarını terör taktiklerinin, eylemlerinin ve sloganlarının diğer terör gruplarınca ya da terörist olma eğilimindeki kişilerce benimsenmesine yardımcı olmaktan da sorumlu tutmaktadırlar⁵².

Burada önemli belirtilmelidir ki, yukarıdaki açıklamalar ile herhangi bir felsefi ya da siyasal görüşün terörist bir eylem olarak nitelendirilip düşünce suçları yaratılması değil, somut olarak ceza hukuku açısından bulunması gereken suçun yapısal unsurlarını içeren ve dolayısıyla suç olarak nitelendirilen ve teröristler tarafından gerçekleştirilen eylemler kastedilmektedir.

2. Kitle İletişim Araçlarının Terör Eylemlerini Yansıtması

Kural olarak basın, toplumda heyecan uyandıran olayları öğrenme konusundaki büyük istek doğrultusunda “sansasyonel” nitelikteki olaylara daha fazla yer verme eğilimindedir. Hele günümüzde “rating” olarak nitelendirilen ve temelinde ticari kaygıların bulunduğu bir medya piyasasında bunu son derece doğal karşılamak gerekmektedir.

Terör eylemlerinde seçilen hedefler incelendiğinde bunların gerek bireyler için gerekse kitle iletişim araçları için dramatik özellikler taşıdığı görülebilir. Dramatik özellik kavramından anlaşılması gereken, toplumda belirli ölçüde heyecan ve korku yaratma isteğidir.

⁵⁰ **Sulhi Dönmezer**, *Kriminoloji*, 5. Bası, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1975, s.239.

⁵¹ **Benjamin Netanyahu**, “Terrorism and the Media. Abdication of Responsibility”, The Jonathan Institute, The Jerusalem Conference on International Terrorism, July 2 – 5, 1979, s.35.

⁵² **Sabetta**, a.g.y., s.150.

Teröristler gerçekleştirdikleri eylemlerle yazılı ve görsel basında yer almak istemekte ve böylelikle hem kendi düşünce, slogan ve adlarını duyurmaya hem de toplumda korku ve baskı oluşturmaya çalışmaktadırlar⁵³. Örnek vermek gerekirse 1972 Münih Olimpiyat Oyunları'nda yaşanan İsraili sporcuların öldürülmesinin, Lod havaalanına yapılan baskında Porto Ricolu yolcuların öldürülmelerinin, aynı şekilde 11 Eylül 2001'de New York'ta ve 23 Kasım 2003'de İstanbul'da gerçekleştirilen eylemlerde çok sayıda kişinin öldürülmelerinin hiçbir politik değeri olmadığı, ancak sadece bu gibi olaylarla basının geniş yer vermesinden yararlanılarak en büyük psikolojik etkiyi sağlamayı amaçlayan “basın olayları” oldukları ifade edilmelidir⁵⁴.

Bir dönemde uçak kaçırma hız kazanmışken teröristlerin giderek bu yöntemden vazgeçmelerinin sebebinin toplumun ve basının bu olayları artık kanıksamasında görenler de bulunmaktadır⁵⁵. Ancak 11 Eylül eylemlerindeki uçak kaçırma eylemleri bundan farklıdır. Yukarıda anılan uçak kaçırma eylemlerinde bizzat uçak kaçırmanın kendisi medyada haber haline getirilmek istenmekte böylelikle terör eylemcilerinin adlarını, görüşlerini ya da istemlerini dile getirmeye çalışması mümkün olmaktadır. 11 Eylül saldırılarında ise uçakların kaçırılması daha büyük bir eylemi gerçekleştirmek için basit birer araç olarak kullanılmıştır. Ceza hukuku kavramlarıyla açıklarsak, bu olaydaki uçak kaçırma eylemi, uçağın kuleye çarptırılmasıyla gerçekleşen insan öldürme ve mala zarar verme suçları açısından geçit suçu rolünü üstlenmektedir.

Kitle iletişim araçlarının terör eylemlerini yansıtmasının meydana getirdiği bu sonuçlar üzerine bunların yansıtılmasının gerekli olup olmadığı ve bu konuda sınırlama yapılacaksa bunun yöntemi hakkında tartışmalar başlamış ve bu konuda çok sayıda görüş ortaya atılmıştır. Öğretide özellikle üzerinde durulan ve tartışılan konu kitle iletişim araçlarının terör eylemlerini yansıtma biçimine ilişkindir. Bunları “eylem devam ederken yansıtma” ve “eylemden sonra yansıtma” olarak iki ana başlık altında incelemek mümkündür.

a. Kitle İletişim Araçlarının Terör Eylemlerini, Eylem Sırasında Yansıtması

Herhangi bir toplumsal olay ve terör eylemi devam ederken en etkili olan kitle iletişim araçları televizyon, radyo ve internet gazeteciliğidir. Bu araçlar olayı anında “canlı” olarak aktarabilmekte, ayrıca televizyon ve internet gazeteciliğinin göze de hitap edebilmesi bunların etkinliğini daha da arttırmaktadır. Bu araçlar uydu bağlantıları sayesinde bir saniye içinde dünyanın her yerinden milyonlarca insanın oluşturduğu büyük bir seyirci kitlesini kapsayabilmektedir. Terör eylemi bir tiyatro oyunu gibi kabul edilecek olursa, bundan daha büyük bir seyirci kitlesini bulmanın mümkün olmadığı rahatlıkla söylenebilir⁵⁶.

Canlı yayında terör eylemini izleyen birey kendisini dehşet ve korku uyandıran bir olayın içersinde hissetmekte, olayı gerçekleştirenlere ve öykülerine ilgi duymakta, her yeni olayda teröristler tarafından kullanılan sloganları öğrenmeye ve anlamaya çalışmaktadır. Bu

⁵³ **Franco Salomone**, “Terrorism and the Mass Media”, International Terrorism and Political Crimes, Ed. M. Cherif Bassiouni, Springfield Illinois, Charles C. Thomas Publisher, 1975, s.44.

⁵⁴ **J.S. Rosen/R. Frank**, “Measures Against International Terrorism”, International Terrorism and World Security, Ed. David Carlton/Carlo Schaerf, New York, Halsted Press, 1975, s.63.

⁵⁵ **M. Cherif Bassiouni**, “The Media and Terrorism”, A Seminar Sponsored by Chicago Sun Times and Chicago Daily News, 1977, QUDARNI, Vol II, 1978, s.137.

⁵⁶ **Dölger**, Kitle İletişim Araçları, s.6.

da teröristlerin amaçlarını elde edebildiğini, bunda da istemeden de olsa kitle iletişim araçlarının önemli bir rolünün bulunduğunu göstermektedir⁵⁷.

Terör eylemi devam ederken özellikle görsel kitle iletişim araçlarının kamuoyunu aydınlatmanın ötesinde teröristlere yardımcı da olabildiklerine işaret edilmektedir. Bu yardım elbette bilerek ve istenerek yapılan bir işbirliği olarak algılanmamalıdır. Burada belirtilmek istenilen, eylem devam ederken yapılan yayında verilen bilgilerin bazı hallerde terör eylemcisinin de işine yarayabilmesidir. Örneğin olay yerinden görüntüler veren televizyon yayını teröristlere bölgede alınan tedbirleri, polisin çalışma yöntemini, kamu görevlilerin eylemle ilgili aldıkları tavrı ve çözüme ilişkin girişimlerini de aktarmaktadır. ABD'nin başkenti Washington'da 1977 yılının Mart ayında gerçekleşen bir eylemde valilik binası dahil üç ayrı binayı işgal ederek içindekileri rehin tutan eylemciler, valilik binasının beşinci katında mahsur kalan fakat eylemciler tarafından orada bulundukları bilinmeyen kişilerin varlığını canlı olarak yapılan radyo ve televizyon yayınları sayesinde öğrenmişlerdir. Mahsur kalan kişileri kurtarmak için yapılan girişimlerden, eylemcilerin durumdan anında haberdar olmaları nedeniyle vazgeçilmiştir.

Aynı şekilde 1972 Münih Olimpiyat Oyunları'nda da, olimpiyat köyüne silahlı baskın yapan ve İsrailli sporcuları rehin alan Arap kökenli eylemciler öncelikle istekleri konusunda Alman yetkililerle görüşmelere başlamışlardır. Ancak bu esnada basın ve halk olimpiyat köyünün etrafından uzaklaştırılmamış hatta olay yerinde gerçekleşen her hareket canlı olarak televizyon yayını ile aktarılmıştır. Görüşmelerin bir yerinde uzlaşmazlık çıkınca Alman polisi operasyon yapmaya karar vermiş, ancak eli silahlı olarak çatılara çıkan ya da rehinelere bulundukları binanın etrafında mevzilenen polisler olduğu gibi televizyonda canlı yayında tüm dünyaya gösterilmiştir. Ne var ki aynı yayını teröristler de izlediği için durum elverişli olmasına rağmen operasyon yapılamamış, daha sonra hava alanında elverişsiz şartlarda yapılan operasyon sonucunda ise tüm İsrailli sporcular ve bazı güvenlik görevlileri hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu belki de medyanın istemeden de olsa olumsuz rol üstlendiği olayların en çarpıcı örneğini oluşturmaktadır.

Eylem devam ederken yapılan yayınlarda bazı basın mensuplarının görevleri dışında konulara eğilmeleri, rehin alan eylemcilerle doğrudan ya da dolaylı pazarlığa girişmeleri, adi suçluyu olduğu kadar teröristi de heyecana sürükleyebilecek ve beklenmedik hareketlerde bulunabilmelerine neden olabilecek bilgiler verilmesi –örneğin rehin tutulan kişiye polisin çevredeki binalara keskin nişancılar yerleştirildiğinin söylenmesi- eleştirilmekte, bu gibi hareketlerin kamu görevlilerinin işini zorlaştıracağı kabul edilmektedir⁵⁸.

b. Kitle İletişim Araçlarının Terör Eylemlerini, Eylem Sonrasında Yansıtması

Terör eyleminin bitmesinden sonra yapılan yayınlar konusunda medyaya yönelik önemli bir eleştiri olmamakla birlikte, yapılan yayınların aşırıya kaçması halinde terör eğilimli kişilerin basında yer almak amacıyla cesaretlenebileceği ifade edilmektedir⁵⁹.

⁵⁷ Dölger, Kitle İletişim Araçları, s.6.

⁵⁸ Patric Murphy, "The Media and Terrorism", A Seminar Sponsored by Chicago Sun Times and Chicago Daily News, 1977, QUDARNI, Vol II, 1978, s.141.

⁵⁹ Murphy, The Media and Terrorism, s.141.

Bu dönemdeki yayınlarda ilgili olarak öğretide eylemi gerçekleştiren teröristler “... sosyal amaçları gerçekleştirmek için yanlış araçlar kullanan bir idealist, hata yapmış bir kahraman gibi takdim edilmemeli, eylemi belirtilerek suçlu olarak tanımlanmalıdır...” şeklinde görüşler ileri sürülmüştür⁶⁰.

Gerçekten özellikle bazen hangi görüşte olursa olsun bazı yazılı basın organlarında teröristlerin bir kahramanlık perdesi ardından gösterme çabasında olduğu görülebilmektedir. Bu bağlamda teröristlere takma adlar verilmesi, yaşantılarının etraflı incelemelere konu olması, adeta bu kişilerin ve yaptıklarının yüceltilmesi yukarıda anılan görüşü kısmen de olsa doğrulamaktadır. Oysa gerçekte bu kişiler demokratik toplum düzenini öyle ya da böyle bozmuş, toplumsal yaşama kurallarına uymamış, fikirlerini ve mücadelelerini demokratik bir ortamda, demokrasinin kurallarına göre savunmayarak şiddete başvurmuş kişilerdir. Bu kişilerin demokratik toplumu oluşturan bireylerin savunduğu görüşlere yakın ya da aynı görüşü savunmaları, gerçekleştirdikleri eylemlerin şiddet içerdiği ve ceza yasaları açısından suç oluşturduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Ancak zaman zaman basın–yayın organlarında en azından şiddete tepki gösterilmesi gerekirken bunun yapılmaması dahi yanlış anlaşılmalara ve sanki teröristler destekleniyormuş gibi düşüncelere neden olabilmektedir.

3. Kitle İletişim Araçlarının Terör Eylemlerini Yansıtması Konusundaki Tartışmaların Basın Özgürlüğü Açısından Değerlendirilmesi

Terör eylemlerinin kitle iletişim araçları tarafından yansıtılması yöntemlerine yönelik tartışmalar basın özgürlüğünün sınırlanmasına ilişkin endişeleri de beraberinde getirmiştir⁶¹; çünkü basının bugün elde etmiş olduğu “göreceli özgürlük” çok uzun yılların mücadelesiyle elde edilebilmiştir. Basın özgürlüğünün sınırlanmasına yönelik endişeler özellikle terör eylemini yansıtmaya biçimine getirilmesi önerilen sınırlamalardan kaynaklanmaktadır⁶². Bu konuda sınırlamanın nasıl yapılacağına ilişkin tartışmalar yaşanmış ve çeşitli görüşler ortaya atılmıştır⁶³, bunlar sınırlamanın yasa ile olması gerektiği ve sınırlamanın kendi kendine denetim ile olması gerektiği şeklinde iki ana başlık altında incelenmesi mümkündür.

a. Sınırlamanın Yasa İle Yapılması Gerektiği Yönündeki Görüş

Bu görüşe göre, bazı ülkelerin kendi iç hukuklarında yürürlükte bulunan yasalara yollama yapılarak terör eylemlerinin topluma yansıtılmasına bazı sınırlamalar getirilmesi gereklidir ve bu mümkündür.

Ancak bu görüş yoğun şekilde eleştiriye uğramakta ve bu nitelikteki yasal düzenlemelerin özellikle demokratik ülkelerde “gerekliklik testine” (test of necessity) dayanamayacağı ve bu nedenle basın özgürlüğü açısından olumsuzluklar içereceği kabul edilmektedir⁶⁴. Burada önemle belirtilmelidir ki, bu şekilde sınırlamaya ilişkin yapılacak “genel geçer ve çok fazla sınırlayıcı” bir düzenleme özellik Avrupa İnsan Hakları

⁶⁰ Sulhi Dönmezer, “Her Yönü İle Tedhiş”, Son Havadis, 10 – 13 Kasım 1977, s.7.

⁶¹ Çetin Özek, Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına, İstanbul, Alfa Yayıncılık, 1999, s.15–36.

⁶² Çetin Özek, Türk Basın Hukuku, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1978, s.283 vd.

⁶³ Bu konuda internet alanında yapılan tartışmalar ve ileri sürülen görüşler için bkz: Dülger, Bilişim Suçları, s.328-330.

⁶⁴ M. Şükrü Alpaslan, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Uygulamasında Düşünce ve Basın Özgürlüğü”, Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını, 1999, s.30.

Sözleşmesi'nin imzalamış ve onaylamış Avrupa Konseyi'ne üye devlet açısından da önemli bir sorun olabilecek ve başvuru konusu yapılması halinde somut olayın koşulları da dikkate alınmak şartıyla büyük olasılıkla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından sözleşmenin bir ihlali olarak yorumlanacaktır. Çünkü bu hukuk sistemine göre de özgürlük kural ve sınırlama ayırksı durumdur, özellikle ifade özgürlüğünün sınırlanması ancak ve ancak “demokratik toplum düzenin gerektirmesi” halinde söz konusu olabilecektir⁶⁵.

Buna karşın böyle bir düzenlemenin ve uygulamasının başvuru konusu olması halinde, her halükarda somut olay değerlendirme konusu yapılacak ve sözleşmenin 10. maddesinin 2. paragrafına uygun olarak, “demokratik toplum düzenin gerektirmesi” ve bu konuda “bir sosyal gereksinim olması” halinde somut olay için mahkeme tarafından düzenlemenin ve uygulamasının sözleşmeyi ihlal etmediği yönünde karar verilmesinin de mümkün olduğu belirtilmelidir.

Yukarıda aktarılan görüşlere rağmen ifade edilmelidir ki; bazı Batı Avrupa ülkelerinde basın terör eylemlerini topluma yansıtmasına ilişkin sınırlayıcı düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin İngiltere’de devleti tehlikeye sokma durumunda uygulanan “Defence Notice System” olarak adlandırılan uygulamada, basın organları belirli bir haberin yayınlanmasının devletin güvenliğini bozacağından ve bununla ilgili yasaları ihlal edeceğinden önceden haberdar edilmektedir. Önceden haberdar edilen basın organlarının bu sınırlamaya uymamaları 1920 tarihli Devlet Gizlilik Yasası’nın (Official Secrets Act) ihlalini oluşturmaktadır⁶⁶.

b. Sınırlamanın Kendi Kendine Kontrol İle Yapılması Gerektiği Yönündeki Görüş

Basının kendi kendini denetlemesi “...basın özgürlüğünün suistimalinden doğabilecek kötü sonuçların ortaya çıkmasını önleyecek bir düzenin ortaya çıkması ve bu yolla bir basın ahlakının oluşması...”⁶⁷, şeklinde görüldüğünden, terör eylemlerine ilişkin haberlerin yansıtılması konusunda da bu yola başvurma basın özgürlüğünün korunması açısından yararlı olacağı ifade edilmektedir⁶⁸.

Kendi kendine kontrolün kabul edilmesi halinde, kitle iletişim araçlarının terör olaylarının yansıtılması konusunda kendilerinin ortaya koyacakları belirli kurallara veya kılavuz hükümlere kendi istekleri ile uymaları söz konusu olacaktır. Bu yönetime ilişkin en dikkat çekici uygulama ABD’de görülmektedir. Bu ülkenin en büyük basın kuruluşlarından birisi olan “CBS News” terör eylemlerinin kamuoyuna aktarılması konusunda kendi personelinin uyacağı bir kılavuz düzenleme (guidelines) oluşturmuştur. Bu yayın organının yaptığı düzenlemeyle ulaşmak istediği amacı, terörizmin toplum üzerindeki etkisini kontrol altında tutabilmek ve teröristlerin ulaşmak istedikleri amaçlarına istemeden de olsa aracı olmayı önlemektir.

⁶⁵ **Murat Volkan Dülger**, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde Düşünce Özgürlüğü”, Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayını, 2004, s.297,298.

⁶⁶ **John B. Wolf**, “Controlling Political Terrorism in a Free Society”, ORBIS, Vol.XIX, No.34, Winter 1976, s.1298.

⁶⁷ **Sulhi Dönmezer**, “Basında Oto-Kontrol”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.XLI, S.1-4, 1969, s.3; **Sulhi Dönmezer**, Basın ve Hukuku, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1976, s.344.

⁶⁸ **William J. Small**, “The Media and Terrorism”, A Seminar Sponsored by Chicago Sun Times and Chicago Daily News, 1977, QUDARNI, Vol II, 1978, s.143.

Ancak bu gibi kılavuz düzenlemeler ve kendi kendine denetleme yöntemine taraf olanlar dahi terör olaylarının hiç yansıtılmamasına ya da çok az yansıtılmasına karşı çıkmaktadırlar. Bunlara göre basın belirli bir konuda kamuoyunu aydınlatma ilkesini unutarak hareket edemez, burada önemli olan toplumun haber alma hakkı ile terörün önlenmesi ve güvenlik arasında doğru tercihin yapılmasıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Uygun toplumsal ortamı bularak ortaya çıkan terörizmin, 20. yüzyılda hızla ilerleme gösteren teknolojik gelişmeler ve özellikle ulaştırma, haberleşme, silah teknolojisi ve bilişim alanlarındaki hızlı gelişmelerle yaygınlaştığı ve daha kolay uygulanır hale geldiği görülmektedir. Bu gelişmeler terörizme uluslar arası bir boyut kazandırmıştır, bugün gelinen nokta ise, terörün tüm insanlığın başına bela olduğudur. Bu nedenle terörizmle mücadele konusunda başarılı olmak için diğer tüm önlemlerin yanında uluslararası işbirliği öncelikli ve olmazsa olmaz bir şarttır. Nitekim bu konuda çeşitli uluslar arası sözleşmeler yapılmıştır, örneğin Avrupa Konseyi üretimi olan “Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi” en önemlilerinden biridir. İşte bu ve benzer sözleşmelerin taraf devletlerce uygulamaya geçirilmesiyle terörizme karşı önemli adımlar atılmış olacaktır⁶⁹.

Soruna teknolojinin teröristler tarafından bireysel kullanımının sınırlandırılması açısından bakıldığında ise aslında önleme açısından yapılacak büyük çaplı sınırlandırmaların pek de mümkün olmadığı görülmektedir. Yukarıda da açıklandığı üzere, özellikle cep telefonu, uydu telefonu ve internet gibi bireysel kullanıma açık araçların kullanılmasının önlenmesi mümkün değildir. Ancak bunların iyi bir yanı da hukuka uygun olmak şartıyla bu araçları kullanan teröristlere yönelik teknik takip yapılması olanağını sağlaması ve böylelikle suçlulara ulaşmakta kamu görevlileri açısından bir kolaylık sağlamasıdır. Bunların yanı sıra uçaklar gibi terör eylemlerine sık kullanılan araçlara binişte sıkı güvenlik önlemleri alınmalı ve suç işlenmesine yarayacak araçlar kesinlikle bu araçlara alınmamalıdır. Nitekim ABD’de gerçekleşen 11 Eylül saldırılarından sonra hemen hemen tüm dünya ülkelerinde bu konulara ilişkin güvenlik önlemlerinde değişiklikler yapıldığı gözlemlenmektedir.

Sanal terörizm açısından, bugün için özellikle devlet kurumlarının verilerinin güvenliğinin sağlanması için kapalı devre veri iletim ağı olarak tanımlanabilecek “intranet”in devlet kurumlarında kullanılması, bir yönüyle sanal terörizme karşı etkin bir yol olarak önerilmektedir. Ancak ağ büyüdükçe bu sistemin de güvenlik açıkları vermesinin kaçınılmaz olduğu vurgulanmaktadır⁷⁰. Sanal terörizm konusunda alınması önerilen bir başka önlem de sanal alanın devletler tarafından sürekli olarak gözetim altında tutulmasıdır ancak bu önlem bireyin temel hak ve özgürlüklerine doğrudan bir müdahale olduğu için çok eleştirilmektedir. Söz konusu önlem sanal terörizm dışında iyi olduğu kadar kötü amaçlarla da kullanılabileceği ve kuramsal olarak bireyin haberleşme özgürlüğünü ve özel yaşamın dokunulmazlığını doğrudan ihlal ettiği için bir insan hakkı ihlali olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bu nedenle bu düzenlemelerin kapsamı dar ve sınırları net olmalıdır⁷¹.

Ülkemizde yürürlükte olan mevzuata bakıldığında ise, uzun yıllar terörizmle mücadele edilmiş ve edilmekte olmasına, bu konuda çok zarar görülmüş ve çok acıya katlanılmış

⁶⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Durmuş Tezcan**, “Terörle Mücadelede İşbirliği Sorunu”, Hukuki Perspektifler Dergisi, S.5, Aralık 2005, s.103-107.

⁷⁰ **Özcan**, a.g.y., s335,336.

⁷¹ **Dülger**, Bilişim Suçları, 324,325.

olmasına rağmen ciddi bir tehdit olan sanal terörizme ve bilişim sistemleri kullanılarak gerçekleştirilecek sanal terörist eylemlere karşı ceza hukuku açısından hiçbir düzenleme yapılmadığı görülmektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ve özel yasalarda düzenlenen bilişim suçu tipleri incelendiğinde görüleceği üzere bu konuya yönelik en küçük bir değinme dahi yoktur⁷². Oysa sanal terörizm olgusu dikkate alınarak, veri iletim ağlarından yararlanılarak terör eylemleri gerçekleştirilmesi ilgili suç tipi açısından ağırlatıcı neden sayılmalıdır. Çünkü, terör eylemi gerçekleştiren eylemciler, klasik suç tiplerinde kendi yaşamlarını dahi tehlikeye atmakta, eylemlerin bilişim sistemleriyle gerçekleştirilmesi halinde eylemcilerin hem aldıkları bireysel risk hem de tespit edilip yakalanma riski azaltmakta ve suçun işlenişini kolaylaştırmaktadır⁷³.

Sorunun kitle iletişim araçları açısından görünümü ise şöyledir. Toplumda yol açtığı korku ve heyecanın kitle iletişim araçları tarafından, bir süre fark edilmeden ve adeta “istenmeden oluşan işbirliği” ile güçlendiği, ancak içinde bulundukları toplumların çıkarlarını ticari kaygılardan önde tutan sorumlu basın-yayın organlarının kısa sürede bu durumu engelleyici önlemler almaya yöneldikleri görülmektedir.

Kısaca medya olarak adlandırabilecek tüm yazılı ve görsel basın organları, aslında gücünü toplumun bilgi edinme hakkından almaktadırlar. Öğretide kitle iletişim araçlarının sorumluluğuna ilişkin yapılan değerlendirmelerde “medyanın temel işlevlerinin en başında haber verme işlevinin olduğu; doğru, çarpıtılmamış, kişi haklarına, özel yaşama, yerel, ulusal ve evrensel değerlere saygılı, bireysel, ulusal özgürlükleri gözetken, sorumluluk bilincinin asla terk edilmediği, yasaların çiğnenmediği haber ve yorumculuk yapmanın medyanın temel işlevini ve aslında etik ilkeleri oluşturduğu” belirtilmektedir⁷⁴. Bu etik ilkelerden “kişi haklarına, yerel, ulusal ve evrensel değerlere saygılı olmak, bireysel ve ulusal özgürlükleri gözetmek ve sorumluluk bilincini asla terk etmemek” zaten bu çalışmanın sorduğu sorulara verilecek yanıtı da içermektedir. Bu ilkelere uyulması halinde istenmeyerek de olsa teknolojinin ve özellikle kitle iletişim araçlarının terörün çıkarları için kullanılmasının önüne geçilmiş olacaktır.

Terörist eylemlerin yansıtılmasının sınırlandırılmasına ilişkin yukarıda aktarılan öneri ve görüşler, kitle iletişim araçlarının teröristlere ve terörist eylemlere yarar sağlanmasını önlemek amacıyla oluşturulmuşlardır. Bilim ve teknolojiye gelişmelerin teröristler tarafından kullanılmasının tamamen önüne geçilmesi olanaklı görülmemektedir, çünkü aslında bu kişiler de içinden çıktıkları toplumun bir parçası olarak cep telefonu, kişisel bilgisayar vs. gibi teknoloji ürünü araçları kullanmaktadırlar. Ancak buna rağmen teröristlerin özellikle kitle iletişim araçlarını kendi çıkarları doğrultusunda rahatça kullanmalarının mümkün olduğunca önüne geçilmelidir.

Ancak bu yapılırken de bireylerin bilgi edinme hakkı ve basının da haber verme özgürlüğünden en az ödün verilmeli ve yapılacak sınırlamanın siyasi iktidarın basını susturmak için araç olarak kullanılmasının da önüne geçilmelidir. Bu nedenle içinde bulundukları toplumun sağlıklı ve düzenli işleyişi ile ilgili yakından ilgili olan basın kuruluşları için en elverişli sınırlama yöntemi olarak kendi kendini denetim yöntemi görülmektedir. Bu konuda özellikle basın kuruluşlarını bir çatı altında toplayan kurul ve/veya

⁷² Dülger, Bilişim Suçları, 325.

⁷³ Dülger, Bilişim Suçları, 333.

⁷⁴ Ali Murat Vural, “Medyanın Toplumsal İşlevleri ve Medya Profesyonellerinin Sorumluluğu”, Güncel Hukuk, S.40, Nisan 2007, s.22.

kuruluşlara önemli görevler düşmektedir, ancak bu sınırlama yalnızca gerekli ölçüde bir kendi kendini denetleme yöntemi olmalı ve asla bir sansüre dönüşmemelidir.

Bu konuda ileri sürülebilecek ve sınırlamaya ilişkin yukarıda anılan iki görüşü birleştirecek görüş ise karma bir yöntemin benimsenmesidir. Buna göre İngiltere'nin düzenlemesinde olduğu gibi, topluma yansıtılmaması gerektiğine karar verilen eylemler önceden basına haber verilmelidir. Ancak hangi eylemlerin yayınlanamayacağına ilişkin karar örneğin Basın Konseyi ya da basının temsilcilerinden oluşan bir başka kurul tarafından verilmeli ve yine bu organ tarafından bildirim yapılmalıdır. Bu karara ve bildirimle rağmen söz konusu sınırlamaya uyulmaması ise ceza hukuku ve/veya idare hukuku açısından yaptırımla karşılanmalıdır. Böylelikle hem konuya ilişkin yasayla genel bir çerçeve belirlenmiş olur hem de bu çerçevenin içinin doldurulması ve uygulanması yazılı ve görsel basının kendi kendine denetimi yolu ile gerçekleştirilmiş olur.

Bu ise tüm basın çalışanları açısından önemli bir sorumluluk bilincinin oluşmasını gerektirmektedir. “Yetkisiz sorumluluk, sorumluluk taşımayan yetki olmayacağına göre, basından sorumluluk duygusunu kaldırdığımızda gücü de kendiliğinden yok olacaktır. Muhabirinden, genel yayın yönetmenine hatta gazetenin sahibini kadar bu sorumluluk duygusu herkes tarafından hissedilmelidir⁷⁵.” Dolayısıyla özellikle terör olaylarının yansıtılmasının sınırlandırılması açısından basına büyük bir görev ve sorumluluk düşmektedir.

Sonuçta basın özgürlüğünün ve bireylerin haber alma ve bilgilenme hakkının korunmasının en doğru yöntemin kitle iletişim kurumlarının kendi iradeleri ile ortaya koyacakları kurallara göre terör eylemlerini yansıtmayı sınırlamaları olduğu bir kez daha ifade edilmelidir.

⁷⁵ Nurdoğan Rigel, Kağıt Kaplanlar, İstanbul, Der Yayınları, 1993, s.125.

KAYNAKÇA

- Alacakaptan**, Uğur, “Terörün Değişen Yüzü ve Dünya - 1”, Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi Y.1, S.1, Ocak-Mart 2004, s.127-139.
- Alpaslan**, M. Şükrü, “21. Yüzyılda Da Terör Gündemde Olacak”, Güncel Hukuk, S.1, Ocak 2004, s.12 - 15.
- Alpaslan**, M. Şükrü, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Uygulamasında Düşünce ve Basın Özgürlüğü”, Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını, 1999, s.27 - .35.
- Alpaslan**, M. Şükrü, Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik, İstanbul, Teknik Yayınları, 1983.
- Bassiouni**, M. Cherif, “The Media and Terrorism”, A Seminar Sponsored by Chicago Sun Times and Chicago Daily News, 1977, QUDARNI, Vol II, 1978.
- Bassiouni**, M. Cherif Bassiouni, International Terrorism and Political Crimes, Springfield Illinois, Charles C. Thomas Publisher, 1975.
- Bassiouni**, M. Cherif, “Methodological Options for International Legal Control of Terrorism”, International Terrorism and Political Crimes, Springfield Illinois, Charles C. Thomas Publisher, 1975, s.484 – 492.
- Byford**, Lawrence, “Terrorism and Democracy”, New Dimensions in Transnational Crime, Ed: Donald E. J. MacNamara/Philip John Stead, New York, The Jonh Jay Press, 1982, s.66-71.
- Calvert**, Peter, A Study Of Revulation, Oxford, 1970.
- Crelinsten**, Ronald D./Danielle Laberge–Altmejd/Denis Szabo, Terrorism and Criminal Justice, Massachusetts, Lexington Books, 1979.
- Değirmenci**, Olgun, Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama Suçu, Ankara, Turhan Kitabevi, 2007.
- Dönmezer**, Sulhi, “Her Yönü İle Tedhiş”, Son Havadis, 10 – 13 Kasım 1977, s.7.
- Dönmezer**, Sulhi, Basın ve Hukuku, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1976.

Dönmezer, Sulhi, Kriminoloji, 5. Bası, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1975.

Dönmezer, Sulhi, “Tedhişçilik Üzerine”, Devir, 11.12.1972, S.6, s.20.

Dönmezer, Sulhi, “Basında Oto-Kontrol”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.XLI, S.1-4, 1969.

Dülger, Murat Volkan, Bilişim Suçları, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004.

Dülger, Murat Volkan, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde Düşünce Özgürlüğü”, Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayını, 2004, s.283-300.

Dülger, Murat Volkan, “Kitle İletişim Araçları ve Terörizm”, Çevrimiçi: http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/kitleiletisim_teror.htm, 02.04.2007.

Elcock, Ward, “Submission to the Special Committee of the Senate on Security and Intelligence”, June 24, 1998.

Ellis, James/David Fisher/Thomas Longstaff/Linda Pesante/Richard Pethia, Report to the President’s Commission on Critical Infrastructure Protection, Pittsburgh, January 1997.

Evans, Alona E., “Aircraft Hijacking: What Is Being Done”, International Terrorism and Political Crimes, Ed. M. Cherif Bassiouni, Springfield Illinois, Charles C. Thomas Publisher, 1975, s.219 - 247.

Hyams, Edward, Terrorists and Terrorism, London, J M Dent&Sons Ltd., 1975.

İçel, Kayıhan /Yener Ünver, Kitle Haberleşme Hukuku, 6. Bası, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2005.

Janke, Peter, “The Response to Terrorism”, Royal United Services Institute for Defence Studies Ten Years of Terrorism, New York, 1979.

Krieger, David, “What Happens If Terrorists, Revolutionaries and Nuclear Weapons”, The Annals Of The American Academy, Vol.430, March 1977.

Laqueur, Walter, Terrorism, London, Weidenfeld and Nicolson, 1977.

Lee, Andrew, “International Suppression Of Hijacking”, International Terrorism and Political Crimes, Ed. M. Cherif Bassiouni, Springfield Illinois, Charles C. Thomas Publisher, 1975, s.248 - 256.

McClintoc, Michael C., "Skyjacking: Its Domestic, Civil and Criminal Ramifications", Journal of Air Law and Commerce, Vol.39, 1973.

Murphy, Jonn F., "Computer Network Attacks by Terrorists: Some Legal Dimensions" SSRNEL, (Çevrimiçi) http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=208671, 02.05.2004.

Murphy, Patric, "The Media and Terrorism", A Seminar Sponsored by Chicago Sun Times and Chicago Daily News, 1977, QUDARNI, Vol II, 1978.

Narlı, Nilüfer, "Yeni Küresel Tehditler ve Yeni Paradigma", Polis Bilimleri Dergisi, C:4, S:1-2, Ocak-Haziran 2002, s.9-19.

Netanyahu, Benjamin, "Terrorism and the Media. Abdication of Responsibility", The Jonathan Institute, The Jerusalem Conference on International Terrorism, July 2 – 5, 1979.

Özcan, Mehmet, "Siber Terörizm ve Ulusal Güvenlik", İnternet ve Hukuk, Der: Yeşim M. Atamer, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, 2004, s.301-340.

Özek, Çetin, Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına, İstanbul, Alfa Yayıncılık, 1999.

Özek, Çetin, Türk Basın Hukuku, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1978.

Pierre, Andrew J., "The Politics of International Terorizm", ORBIS, Vol.XIX, No.4, Winter 1976.

Rigel, Nurdoğan, Kağıt Kaplanlar, İstanbul, Der Yayınları, 1993.

Rosen, J.S./R. Frank, "Measures Against International Terorizm", International Terorizm and World Security, Ed. David Carlton/Carlo Schaerf, New York, Halsted Press, 1975.

Sabetta, Anne R., "Transnational Terror: Causes And Implications for Response", Stanford journal of International Studies, Vol.XII, Spring 1977.

Salıcı, Berfu/İsmail Güneş, "İnternette Güvenlik ve Denetim: Masumiyet Yitiriliyor Mu?" (Çevrimiçi) http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=243, 14.04.2004.

Salomone, Franco, "Terrorism and the Mass Media", International Terrorism and Political Crimes, Ed. M. Cherif Bassiouni, Springfield Illinois, Charles C. Thomas Publisher, 1975, s.43-46.

- Shaffer**, Lymann H., “Illegal Arms Traffic”, New Dimensions in Transnational Crime, Ed: Donald E. J. MacNamara/Philip John Stead, New York, The Jonh Jay Press, 1982, s.103 - 118.
- Small**, William J., “The Media and Terrorism”, A Seminar Sponsored by Chicago Sun Times and Chicago Daily News, 1977, QUDARNI, Vol II, 1978.
- Tanyol**, Tuğrul, “Anarşizm ve İnternet”, Cogito-İnternet: Üçüncü Devrim, Yapı Kredi Yayınları, S.30, Kış 2002, s.204-210.
- Thaman**, Stephen F., “ABD’de 11 Eylül Açısından Önleyici ve Baskılayıcı Tedbirler”, Hukuki Perspektifler Dergisi, S.5, Aralık 2005, s.110-115.
- Tezcan**, Durmuş, “Terörle Mücadelede İşbirliği Sorunu”, Hukuki Perspektifler Dergisi, S.5, Aralık 2005, s.103-107.
- Whine**, Michael, “Cyberspace – A New Medium for Communication Command and Control by Extremist”, Studies in Conflict and Terrorism”, Routledge, Vol.22, N.3, July 1999, s.231 - 245.
- Whine**, Michael, “Communication on Criminal Use of the Internet, European Comission/Europol Report”, April 9, 1997.
- Whine**, Michael, “Cyber-Terrorism, Foreign Report”, London, September 25, 1997.
- Wilkinson**, Paul, Political Terrorism, London, Macmillan, Press Ltd., 1974.
- Wolf**, John B., “Controlling Political Terrorism in a Free Society”, ORBIS, Vol.XIX, No.34, Winter 1976, s.1289-1308.
- Vural**, Ali Murat, “Medyanın Toplumsal İşlevleri ve Medya Profesyonellerinin Sorumluluğu”, Güncel Hukuk, S.40, Nisan 2007, s.22,23.
- Yamaç**, Fatih/Semih Dokurer/MehmetÖzcan, “Bilişim Suçları” (Çevrimiçi) <http://inet-tr.org/inetconf7/bildiriler/86.doc>, 11.04.2004.
- Yenisey**, Feridun, Milletlerarası Ceza Hukuku Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri ve Mevzuatı, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1988.
- Yıldız**, Sevil, Suçta Araç Olarak İnternetin Teknik ve Hukuki Yönden İncelenmesi, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2007.
- Yılmaz**, Alia, Uluslararası Ceza Hukuku, 2. Bası, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2001.

Zafer, Hamide, Sosyolojik Boyutuyla Terörizm, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1999.

Zafer, Hamide, Ceza Hukukunda Terörizm, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1999.

Zlatic, Bogdan, “History of International Terrorism and Its Legal Control”, International Terrorism and Political Crimes, Ed. M. Cherif Bassiouni, Springfield Illinois, Charles C. Thomas Publisher, 1975, s.474 – 484.